

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา
LEARNING HISTORY OF BUDDHA CHINARAJA

^[1]พระครูใบฎีกาธน ธนาพัฒโน (เนียมวงศ์) Phrakrubadeka Thanoo Thanawatthano (Niamwong)

^[2]สายรุ้ง บุปผาพันธ์ Sairoong Bubpaphan ^[3]นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ Niwes Wongsuwan

^[1] ^[2] ^[3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: thanooo1144@gmail.com

Article Received: June 28, 2024, Revised: August 23, 2024, Accepted: August 26, 2024.

บทคัดย่อ

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษาโดยผู้สอนจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ 2 วิธี คือ 1) การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึกการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด 2) การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก/นักเรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างองค์ความรู้ โดยครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ภายใต้การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเองจากองค์ความรู้ในพื้นที่หรือท้องถิ่นของตนเองด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา โดยสามารถนำหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนามาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษาในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

คำสำคัญ: การเรียนรู้, ประวัติศาสตร์, พุทธชินราชศึกษา

ABSTRACT

Learning about the history of the Buddha Chinnaraja by teachers who organized learning through 2 processes: 1) Teacher-centered learning was a teaching method that told students knowledge by explaining, telling them to take notes, testing/proving the knowledge they had gained, or doing exercises. 2) Student-centered learning was creating knowledge by teachers who organized situations for students to study, research, experiment, or perform activities to create self-learning under the teacher's learning situation that stimulated curiosity, thinking, finding answers, practicing, and discovering answers by themselves from knowledge in their own area or locality by studying the history of the Buddha Chinnaraja. Therefore, they could apply the principles of Buddhism to promote morality and ethics according to the history of the Buddha Chinnarat in their daily lives happily.

Keywords: Learning, History, Buddha Chinaraja

บทนำ

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล เป็นแนวคิด กลวิธีและแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อหาทางออกให้แก่การพัฒนาระบบการศึกษาของไทยให้มีความตระหนักรู้ต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและครอบครัวในยุคต่อไปที่กำลังมาถึงพร้อมเป็นแนวทางการพัฒนาการศึกษาควบคู่กับการพัฒนาประเทศตามนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับเศรษฐกิจยุคดิจิทัล ที่กำลังเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในอนาคต การเสนอแนวทางพัฒนาองค์ความรู้หรือชุดโปรแกรมทางการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนนั้น ควรมุ่งเน้นเกี่ยวกับการรู้หนังสือ (Literacy) เป็นสำคัญ ดังเช่น การรู้เกี่ยวกับการคิดคำนวณ ความเป็นเหตุเป็นผล กระบวนการแก้ปัญหา การรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ สารสนเทศและเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ความรู้เสมือนจริงและความตระหนักต่อตนเอง และสังคมโลก ขณะเดียวกัน ควรเน้นการพัฒนาในเรื่องการคิดสร้างสรรค์การปรับตัว การจัดการปัญหาที่ซับซ้อน การควบคุมตนเองการจัดการความเสี่ยง การคิดใช้เหตุผล การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การทำงานเป็นทีม การสร้างทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม หากเยาวชนมีความรู้เจตคติและทักษะเหล่านี้แล้วจะสามารถนำไปสู่ผลผลิตที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการเพิ่มศักยภาพ โดยเฉพาะความสามารถในการวางแผน การสรุป การใช้ทักษะควบคุมเครื่องมือและอุปกรณ์ตลอดจนการใช้กระบวนการทางปัญญาในการดำเนินชีวิตองค์ประกอบดังที่กล่าวมานี้จะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาแบบเป็นพลวัตรและแปรเปลี่ยนไปตามความผันแปรของสถานการณ์โลกทำให้คนไทยเกิดความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และยังเป็นการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาได้ตระหนักต่อการเตรียมความพร้อม ในการดำรงสถานะของสถาบันการศึกษาและดำเนินไปควบคู่กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีรวมถึงการตระหนักคิดเชิงปรัชญาที่เป็นฐานคติในการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมโลกที่นับวันจะก้าวสู่สังคมดิจิทัลทุกขณะเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตต่อไปจึงควรอย่างยิ่งที่กระทรวงศึกษาธิการ ต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางในการจัดการศึกษาใหม่ ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การอาชีวศึกษา และรวมถึงการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่จะก้าวสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบในอนาคต เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับสังคมในยุคดิจิทัล แนวทางที่สำคัญในการขับเคลื่อนดังกล่าวคือ การนำ Digital Age Education เข้ามาเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ (อดิพร เกิดเรือง, 2560)

รูปแบบการเรียนรู้ใหม่ๆ ในยุคดิจิทัล ข้อมูลองค์ความรู้ต่างๆ ในปัจจุบันไม่ได้หาได้เพียงในห้องเรียนอย่างเดียว รูปแบบการเรียนรู้และช่องทางใหม่ๆ ได้ถูกพัฒนาขึ้นอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือแม้กระทั่งบุคคลทั่วไปที่มีการแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ นำองค์ความรู้ของตนเองมาสร้างรายได้ เกิดคอร์สเรียนรู้ออนไลน์และออฟไลน์ในรูปแบบตามแต่ที่คนสนใจเฉพาะด้าน (Customized) ซึ่งทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ง่ายขึ้น พัฒนาทักษะได้ตรงตามที่ตนเองสนใจ ยกตัวอย่างภาคเอกชนก็เปิดหลักสูตรเองเพื่อตอบโจทย์ตามความต้องการขององค์กร องค์กรต่างๆ รวมถึงสถาบันการศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศเริ่มหันมาทำแพลตฟอร์มหรือหลักสูตรการเรียนรู้ของตนเองหรือแชร์ข้อมูลองค์ความรู้ของตนเองผ่านทางช่องทางออนไลน์ทางแพลตฟอร์มต่างๆ มากขึ้น ตัวอย่างเช่น แพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่เรียกว่า MOOCs ที่เปิดให้คนทั่วไปสามารถเรียนได้จากที่ไหนก็ได้ในโลก นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์และสื่อเพื่อการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมายให้คนได้ศึกษาค้นคว้าตามเนื้อหาที่ตนสนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้รอบตัว ทักษะเฉพาะด้านไลฟ์สไตล์ วิชาและทฤษฎีความรู้ด้านต่างๆ ทางช่องทาง อาทิ เพจบุ๊ก ยูทูบ Google+ Instagram podcast เป็นต้น สำหรับแอปพลิเคชันก็ยังคงมีหลากหลายที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

มากมาย ไม่ว่าจะเป็นสำหรับครู นักเรียน ผู้ที่สนใจเรียนรู้เรื่องต่างๆ ทัวไป อาทิ แอปพลิเคชันช่วยครูจัดระบบการเรียนการสอน แอปพลิเคชันนำเสนอองค์ความรู้ด้านต่างๆ แอปพลิเคชันที่ใช้เทคโนโลยี AR เข้ามาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นต้น (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้, 2565)

การศึกษาประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ท้องถิ่นตนเอง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริง การทำงาน และการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนมีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ซึ่งข้อมูลในเบื้องต้นนั้น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร... วัดซึ่งปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 8 (จารึกเขาสุมณภู) ว่าพญาลิไท "บุพระมหาธาตุปลูกพระศรีมหาโพธิ์" ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่คุ้นเคยและมักเรียกขานกันว่า "วัดใหญ่" จนติดปาก มี พระประธานองค์ใหญ่ที่ประดิษฐานในวิหารคือ "พระพุทธชินราช" ชาวเมืองพิษณุโลกนิยมเรียกกันอย่างสนิทคุ้นเคยว่า "หลวงพ่อใหญ่" ตามไปด้วย วัดใหญ่นับว่าเป็น พระอารามหลวงที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพิษณุโลกและชาวไทยทั่วประเทศ วัดพระศรีฯ หรือวัดใหญ่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านทางทิศตะวันออก ตรงข้ามกับศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก ปัจจุบันนี้วัดพระศรีฯ หรือวัดใหญ่ เป็นวัดชั้นเอก "วรมหาวิหาร" สร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทแห่งกรุงสุโขทัย หรือพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกมาสร้างเมืองสองแคว ในปี พ.ศ. 1900 พร้อมกับสร้างวัดพระศรีรัตนมหาธาตุในปีเดียวกัน จากข้อมูลสาระสำคัญดังกล่าว การพัฒนาชุดความรู้เรื่องพุทธชินราชศึกษาจึงได้มุ่งเน้นให้เกิดองค์ความรู้ในประวัติวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ตำนานการสร้างพระพุทธชินราช ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธชินราช กับพระมหากษัตริย์ไทยรวมทั้งโบราณวัตถุ และ โบราณสถานในพื้นที่ การศึกษาพระพุทธชินราชซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญของประเทศชาติ เป็นการศึกษาพุทธศิลป์ในทางพระพุทธศาสนา รวมถึงพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ยาวนานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนักศึกษาสามารถนำหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนามาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษาในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development ดังที่ วิชัย ตันศิริ (2550) กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมณี (ป. อ. ปยุตโต) (2530) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีกว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำการใดถูกต้องจึงต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝนแก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายในตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์กร เป็นประชาชนที่ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทันและ

ปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภ สุนัขเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเดียวน สรรเสริญ ความสุข และความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2548)

Roger (อ้างใน ศิริบุรณ สายโกสุม, 2542) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning) 2) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

พิมล พรพิระชนม์ (2550) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัสสามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)

กล่าวโดยสรุปการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความคิดซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอนรวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อนซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

Gagne (อ้างใน ทิศนา ขัมมณี, 2560) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสานได้เสนอแนวคิดหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้

Gagne ได้จัดประเภทของการเรียนรู้เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ 8 ประเภทดังนี้

1. การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้ชิดกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

2. การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้สัญญาณเพราะผู้เรียนสามารถ

ควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเองมิใช่รอให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำพฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจกสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง

3. การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำเคลื่อนไหว

4. การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาการเรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่องและการเชื่อมโยงทางภาษา

5. การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ

6. การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

7. การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวม หรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปและตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ กันได้

8. การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยการนำกฎเกณฑ์ต่างๆ มาใช้การเรียนรู้แบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นการนำกฎเกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไปใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

จากเนื้อหาข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เริ่มจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าพื้นฐานแล้วค่อยๆ พัฒนาไปสู่การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น การเรียนรู้เป็น 8 ระดับ โดยเริ่มจากระดับพื้นฐานไปสู่ระดับที่ซับซ้อนมากขึ้น ได้แก่ 1) การเรียนรู้สัญชาตญาณ เป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยอัตโนมัติ 2) การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง โดยมีการเสริมแรงเข้ามาเกี่ยวข้อง 3) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง เป็นการเชื่อมโยงพฤติกรรมหลายอย่างเข้าด้วยกันเป็นลำดับ 4) การเชื่อมโยงทางภาษา เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา 5) การเรียนรู้ความแตกต่าง เป็นการเรียนรู้ที่จะแยกแยะความแตกต่างระหว่างสิ่งต่างๆ 6) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด เป็นการเรียนรู้ที่จะจัดกลุ่มสิ่งต่างๆ ที่มีความเหมือนกันเข้าด้วยกัน 7) การเรียนรู้กฎ เป็นการเรียนรู้ที่จะสร้างกฎเกณฑ์จากความคิดรวบยอดหลายๆ อย่าง 8) การเรียนรู้การแก้ปัญหา เป็นการเรียนรู้ที่จะนำกฎเกณฑ์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหา

หลักการจัดการการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1. การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้านักเรียนไม่เคยมีพื้น

ความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียนจะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

2. การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่ม ห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึงแตกต่างกันระหว่างบุคคลโดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้

4. เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ในการเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดี่ยว (facts) ไปสู่ความคิดรวบยอด/หลักการ กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอนวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของนักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนครูนั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีหากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

7. การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

8. การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือการให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และการสรุปรวบยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

9. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่งๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถของนักเรียน การสอนเนื้อหาใดๆ ครูจึงต้องให้โอกาสแก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝน และการทดสอบตนเอง เป็นต้น

10. เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณมีความรู้สึกนึกคิดครูจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญาทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้ 1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก 2) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning) 5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอกอธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ

2. การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก/นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้ 1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมน้อย เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning) 5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบแสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความจริงทางวิทยาการมาหลายยุค นับเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา กลไกสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาประกอบคำสำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมานักเรียนยังไม่บรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของไทยส่วนใหญ่มีพัฒนาการตามความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการเรียนการสอนที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็มีนักการศึกษาไทยในยุคหลังๆ ได้ปรับเป็นแบบการสอนให้เหมาะกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยบ้างแต่ก็มีไม่มากนัก

ประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา

พระพุทธชินราชเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่มีลักษณะงดงาม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่งดงามที่สุด องค์พระมีขนาดหน้าตักกว้าง 5 ศอก 1 คืบ 5 นิ้ว (2.875 เมตร) สูงเจ็ดศอก (3.5 เมตร)หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ขัดเงาเกลี้ยง เป็นพระพุทธรูปที่อยู่คู่เมืองพิษณุโลกมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล สันนิษฐานว่า สมเด็จพระเอกาทศรถ ได้ทรงปิดทองเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2146 และเมื่อ 2478 ได้มีการลงรักปิดทองเต็มองค์อีกครั้งหนึ่งให้พุทธศาสนิกชนได้สักการะบูชาอยู่จนถึงปัจจุบัน และในปัจจุบันพระพุทธชินราชประดิษฐานอยู่ ณ พระวิหารทางทิศตะวันตกของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร องค์พระนั่งขัดสมาธิอยู่บนฐานชุกชีบัวคว่ำบัวหงายพระพักตร์หันไปทางทิศตะวันตก (ด้านริมแม่น้ำน่าน) มีซุ้มเรือนแก้วและสลักด้วยไม้สักลงรักปิดทองประดับเนื้อพระปฤษฎางค์ ประณีตอ่อนช้อยงดงาม มีความศักดิ์สิทธิ์ นำเลื่อมใสศรัทธาอย่างยิ่ง และช่วยเน้นให้พระวรกายของพระพุทธชินราชงามเด่นชัดเจนนยิ่งขึ้น

พระพุทธชินราชเป็นพระพุทธรูปศิลปะสุโขทัย แต่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากสุโขทัยประยุกต์ เพราะเศษมีรัศมียาวเป็นเปลวเพลิง วงพระพักตร์ค่อนข้างกลมไม่ยาวรีเหมือนมะตูม เช่น พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยมีพระอุณาโลมผลิ อยู่ระหว่างพระโขนง พระวรกายอวบอ้วน มีสังฆายาวปลายหยักเป็นเขี้ยวตะขาบ ฝัง

ด้วยแก้วนี้พระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน ฝ่าพระบาท แบนราบค่อนข้างแคบเมื่อเทียบกับยุคสุโขทัย สันพระบาท ยาวมีรูป อาฟก ยักซ์และรูปท้าวเวสสุวรรณหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ฝังอยู่ที่พระเพลาเบื้องขวาและซ้ายขององค์ตามลำดับ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร หรือที่เรียกขานกันว่า "วัดใหญ่" ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านในบริเวณตัวเมืองเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ได้รับการยกย่องว่างามที่สุดองค์หนึ่งของไทย พระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปที่พุทธศาสนิกชนนับถือมาตั้งแต่โบราณ สันนิษฐานว่าสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท โปรดให้สร้างขึ้นในคราวเดียวกับพระพุทธรูปสี่และพระศรีศาสดาครั้งสถาปนาเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองลูกหลวงในพุทธศักราช 1900 พระพุทธรูปคือประจักษ์พยานถึงความสูงส่ง ทางฝีมือและความฉลาดลึกซึ้งของช่างในยุคนี้ นอกจากองค์พระจะงดงามโดยพุทธลักษณะคือเป็นการนำเอาลักษณะที่งามตามแบบอย่างพระพุทธรูปสุโขทัยกับเชียงใหม่มารวมผสมผสานกันอย่างลงตัวแล้วการประดิษฐานองค์พระในจุดที่พอดิทั้งเรื่องแสงเงาและมุมมองยังมีส่วนสำคัญให้เราได้รับความงามนั้นอย่างเต็มที่ ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นฝีมือที่สร้างโดยมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น เมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาเสด็จมานมัสการพระพุทธรูปครั้งแรกในปี 2435 ทรงบันทึกไว้ว่า "เวลานั้นยังมิได้ปฏิสังขรณ์แก้ไขพระวิหารให้สว่างอย่างทุกวันนี้ พอไปถึงประตูวิหารแลเข้าไปข้างใน ดูที่อื่นมืดหมดเห็นแต่องค์พระชินราชตระหง่านงามเหมือนลอยอยู่ในอากาศ เห็นเข้าก็จับใจเกิดเลื่อมใสในทันที เพราะเขาทำช่องแสงสว่างเข้าทางประตูใหญ่ด้านหน้าแต่ทางเดียว พระชินราชตั้งอยู่ข้างในตรงประตูและเป็นช่องปิดทอง จึงแลเห็นก่อนสิ่งอื่นในวิหาร" ต่อมาได้มีการเจาะหลังคาวิหารให้แสงสว่างเข้าได้มากขึ้น ซึ่งกลับทำให้องค์พระไม่เด่นชัดที่เป็นมาแต่โบราณ อีกประการหนึ่งได้แก่การกำหนดตั้งองค์พระให้หน้าตักอยู่ในระดับสายตาในวิหารซึ่งมีรูปทรงยาวเปรียบประดุจกล้องส่องกำกับระยะการมองให้ได้คมชัดที่สุดช่วยให้เราเห็นความงามได้เต็มที่ ข้อนี้ท่านผู้รู้กล่าวไว้ว่าหากพระพุทธรูปไปประดิษฐานอยู่ในวิหารสั้น ๆ และองค์พระตั้งอยู่สูงจนต้องแหงนหน้าดูจะไม่งามได้เท่าที่เป็นอยู่ พระพุทธรูปนั้นมิได้ "เป็นหลักเป็นศรี" เฉพาะแก่จังหวัดพิษณุโลกเท่านั้นดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงสรรเสริญว่า "ถ้าพระพุทธรูปยังคงอยู่ที่เมืองพิษณุโลก トラบใดเมืองพิษณุโลกจะเป็นเมืองที่ควรไปเที่ยวอยู่ตราบนั่นถึงในเมืองพิษณุโลกจะไม่มีขึ้นอะไรเหลืออยู่อีกเลย ขอให้มิแต่พระพุทธรูปเหลืออยู่แล้ว ยังคงจะรอดได้อยู่เสมอว่า มีของควรดูควรชมอย่างยิ่งอย่างหนึ่งในเมืองเหนือ หรือจะว่าในเมืองไทยทั้งหมดก็ได้"

พระพุทธรูป ประดิษฐานอยู่ ณ วิหารด้านตะวันตกในวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1900 ตรงกับรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย) พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย พร้อมกับพระพุทธรูปสี่ พระศรีศาสดา และพระเหลือ พระพุทธรูปได้รับการยอมรับว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดองค์หนึ่งและยังเป็นพระพุทธรูปที่นิยมจำลองกันมากที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นพระพุทธรูปที่ประชาชนชาวไทยศรัทธาและนิยมเดินทางมากราบไหว้มากที่สุดองค์หนึ่งด้วย

ในส่วนของการสร้างพระพุทธรูป ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างในสมัยใด คงมีแต่พงศาวดารเหนือ ซึ่งเป็นเอกสารที่เล่าถึงตำนานเมืองเหนือเรื่องต่างๆ สมัยกรุงศรีอยุธยา ถูกเรียบเรียงขึ้นใหม่โดยพระวิเชียรปรีชา (น้อย) ในปี พ.ศ. 2350 ที่อ้างถึงกษัตริย์เชียงแสนพระนามพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกเป็นผู้สร้าง พร้อมกับการสร้างเมืองพิษณุโลกและพระพุทธรูปอีก 2 องค์คือพระพุทธรูปสี่และพระศรีศาสดา

พ.ศ. 2409 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชนิพนธ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติการสร้างพระพุทธรูปสี่ และพระศรีศาสดา ในชื่อ "ตำนานพระพุทธรูปสี่ และพระศรีศาสดา" ในหนังสือชินญาณวิเศษ โดยใช้พงศาวดารเหนือในการอ้างอิงจึงทำให้มีเนื้อหาหลักคล้ายคลึง

กัน แต่เพิ่มเติมการสร้างพระเหลือเข้าไป และมีการระบุศักราชในการสร้างพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ไว้ดังนี้ พระพุทธชินสีห์และพระศรีศาสดา หล่อในปี พ.ศ. 1498 และพระพุทธชินราช หล่อขึ้นในปี พ.ศ. 1500 (หย่อนอยู่ 7 วัน)

พ.ศ. ๒๔๒๓ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ได้ทรงแต่งตั้งงานการสร้างพระพุทธรูปขึ้นอีกสำนวนหนึ่ง ชื่อ "พงสาวดารเหนือ: เป็นลิลิตเรื่องนิทานพระร่วง แลนิทานพระเจ้าธรรมไตรปิฎก นิทานพระชินศรี พระชินราช พระศาสดา" ซึ่งมีเนื้อเรื่องเช่นเดียวกับพงสาวดารเหนือและพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างพระบรมราชจักรีวงศ์กับพระพุทธชินราชเข้าไปด้วย

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้มีพระดำริเกี่ยวกับประวัติการสร้างพระพุทธรูปชินราชจากหลักฐานทางพุทธศิลป์นำมาเปรียบเทียบกับพงสาวดารเหนือว่า พระพุทธรูปชินราช ถูกสร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย เนื่องจากพุทธศิลป์อย่างพระพุทธรูปสุโขทัยระคนกับพุทธศิลป์เชียงแสนแต่มีพัฒนาการไปกว่าพระพุทธรูปที่มีอยู่เดิม และช่างผู้สร้างพระพุทธรูปชินราชกับพระพุทธรูปชินสีห์นั้นเป็นช่างเดียวกัน หากแต่พระศรีศาสดาเป็นช่างอื่นจากลักษณะประติมากรรมของพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ที่ปรากฏ แต่จะสร้างพร้อมกันทั้ง 3 องค์หรือไม่นั้นไม่ทราบแน่ชัด และเมื่อพิจารณาช่วงเวลาการสร้างแล้วทรงคาดว่า พระพุทธรูปทั้ง 3 องค์น่าจะสร้างในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 ในปี พ.ศ. 1900 มิใช่พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก โดยประธานเหตุผลว่า "พระเจ้าแผ่นดินซึ่งปรากฏพระเกียรติในเรื่องพระไตรปิฎกนั้นมีแต่พระองค์เดียวคือพระมหาธรรมราชาลิไทย...พระมหาธรรมราชานี้เองที่พงสาวดารเหนือเรียกว่า พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก"

นอกจากนี้ยังมีการสันนิษฐานเกี่ยวกับประวัติการสร้างพระพุทธรูปชินราชว่าน่าจะถูกสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยพิชญา สุ่มจินดา ซึ่งได้กำหนดอายุเวลาของพระพุทธรูปชินราชขึ้นใหม่จากพุทธลักษณะขององค์พระพุทธรูปจากรูปแบบของเรือนแก้ว โดยเทียบเคียงกับลวดลายบนซุ้มเรือนแก้วที่วัดพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช อายุเวลาของลวดลายดังกล่าวอาจกำหนดได้ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย และจากสถาปัตยกรรมของพระวิหาร ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199-2231)

อย่างไรก็ตามความเห็นที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด ณ ขณะนี้คือความเห็นในแนวทางเดียวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่เชื่อว่าพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์นี้ถูกสร้างขึ้นในราว พ.ศ. 1900 ในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย) โดยซุ้มเรือนแก้ว รูปหล่ออาฬวกยักษ์และท้าวเวสสุวรรณเป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นคนละยุคกับองค์พระโดยเชื่อว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาโดยสังเกตจากลักษณะลวดลายและลักษณะทางสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ยังมีการบูรณะพระพุทธรูปชินราชโดยการเพิ่มอุณาโลมบริเวณพระนลาฏในสมัยหลัง (คาดว่าน่าจะทำขึ้นในสมัยอยุธยา เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานการบูรณะเพิ่มเติม)

การลงรักปิดทอง เดิมพระพุทธรูปชินราชเป็นพระพุทธรูปสำริดมิได้มีการลงรักปิดทองตั้งแต่แรกสร้าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2146 สมเด็จพระเอกาทศรถได้เสด็จแปรพระราชฐานมายังเมืองพิษณุโลกและพระราชดำเนิรมานมัสการ พร้อมทั้งโปรดให้มีการนำเครื่องราชูปโภคมาตีแผ่เป็นทองคำเปลวสำหรับปิดทองพระพุทธรูปชินราช ครั้งนั้นจึงถือเป็นการลงรักปิดทองครั้งแรก ต่อมายังมีการลงรักปิดทองอีก 2 ครั้งใน พ.ศ. 2444 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการถวายสังวาลย์เพชรเป็นพุทธบูชาพร้อมกับการหล่อพระพุทธรูปชินราช (จำลอง) เพื่อนำไปประดิษฐานเป็นพระประธาน ณ พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร และพ.ศ. 2547 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

การสงคราม พระพุทธชินราชเป็นพระพุทธรูปสำคัญที่ประดิษฐานอยู่ ณ วิหารด้านตะวันตกของหมู่พระวิหารและระเบียบเขตทำให้เมื่อมีการศึกสงครามโดยเฉพาะในศีกะแข่พ่นกั พ.ศ. 2318 เมื่ออะแข่พ่นกัและทัพพม่าสามารถตีเมืองพิษณุโลกได้จึงเฝ้าทำลายพระราชวังจันทน์กับพระวิหารประธานด้านตะวันออกที่ประดิษฐานพระอัฐารสเท่านั้น พระพุทธชินราชและพระวิหารที่ประดิษฐานไม่ได้โดนเฝ้าทำลายไปด้วย

การเคลื่อนย้ายที่ประดิษฐานและการจำลอง พ.ศ. 2442 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการสถาปนาวัดเบญจมาบพิตรดุสิตวนารามขึ้นเป็นพระอารามหลวงประจำพระราชวังดุสิต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะอัญเชิญพระพุทธชินราชไปประดิษฐานเป็นพระประธาน ณ พระอุโบสถวัดเบญจมาบพิตรดุสิตวนาราม ดังข้อความในพระราชปรารภ "เห็นพระพุทธลักษณะแห่งพระพุทธชินราชว่างามหาพระพุทธรูปองค์ใดเปรียบมิได้ ครั้นเมื่อสร้างวัดเบญจมาบพิตรขึ้น ได้พยายามหาพระพุทธรูปซึ่งจะเป็นพระประธาน ทั้งในกรุงแลหัวเมือง...ก็ไม่มีที่พอใจ จึงคิดเห็นว่าจะหาพระพุทธรูปองค์ใดให้สวยงามเสมอพระพุทธชินราชนั้นไม่มีแล้ว..."

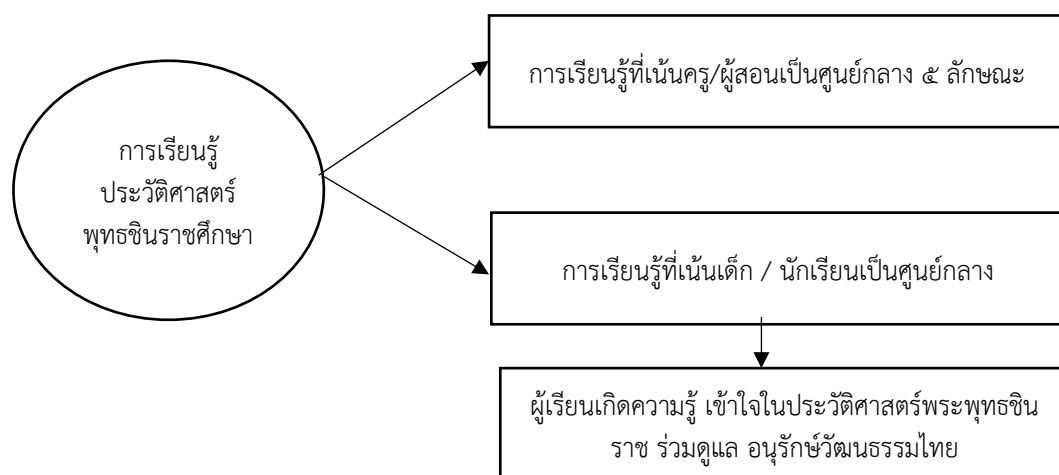
แต่ด้วยเหตุที่พระพุทธชินราชไม่เคยถูกอัญเชิญไปประดิษฐาน ณ ที่แห่งใดเลย และทรงเกรงว่าเมื่อราษฎรชาวพิษณุโลกทราบข่าวการอัญเชิญพระพุทธชินราชไปประดิษฐานยังกรุงเทพมหานครจะพากันเฝ้าโศกเหมือนเมื่อครั้งที่สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปสี่หลังไปประดิษฐานยังกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2372และในเวลาไล่เลี่ยกันมีพระสงฆ์รูปหนึ่งได้อัญเชิญพระศรีศาสดาลงไปประดิษฐานยังกรุงเทพมหานครเช่นเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริที่จะหล่อพระพุทธรูป (จำลอง) ขึ้นแทน ดังความในพระราชปรารภที่ว่า "ครั้นจะเชิญพระพุทธรูปลงมา ก็เห็นว่าเป็นหลักเป็นศิริของเมืองพิษณุโลก...จึงได้ปรารภที่จะคิดหล่อขึ้นใหม่ให้เหมือนพระพุทธชินราช..." ในปี พ.ศ. 2444 จึงได้มีการหล่อพระพุทธรูป (จำลอง) ณ บริเวณเดิม (โพธิ์ 3 เสา) ที่มีการหล่อพระพุทธรูป พระพุทธรูปสี่ และพระศรีศาสดา และอัญเชิญพระพุทธรูป (จำลอง) ลงแพแล้วล่องลงมายังกรุงเทพมหานครต่อไป

ลักษณะทางพุทธศิลป์และการจัดหมวดหมู่ ลักษณะทางพุทธศิลป์พระเศรษคมียาวเป็นเปลวเพลิง พระเศษาคดเป็นกันหอยขนาดใหญ่ วงพระพักตร์ค่อนข้างกลมไม่ยาวรีเหมือนผลมะตูมเช่นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยหมวดใหญ่ มีพระอุณาโลมผลิกอยู่ระหว่างพระโขนง พระวรกายอวบอ้วนมีสังฆายาวปลายหยักเป็นซี่หวดตะขบฝังด้วยแก้ว นิ้วพระหัตถ์ทั้งสี่ยาวเสมอกัน (ทิฆงคูลิ) ฝ่าพระบาทแบนราบค่อนข้างแคบเมื่อเทียบกับพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยหมวดใหญ่ สันพระบาทยาว มีรูปอาภรณ์ยักษและรูปท้าวเวสสุวรรณหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ เฝ้าอยู่ที่พระเพลาเบื้องขวาและซ้ายขององค์ตามลำดับ มีขุมเรือนแก้วและสลักด้วยไม้สักลงรักปิดทองประดับ เบื้องพระปฤษฎางค์ปราณีตอ่อนช้อยช่วยเน้นให้พระวรกายของพระพุทธชินราชมีความงดงามยิ่งขึ้น

การจัดหมวดหมู่ พระพุทธรูป ถูกจัดให้อยู่ในพระพุทธรูปหมวดพระพุทธรูป (พระพุทธรูปสกุลช่างเมืองพิษณุโลก ซึ่งมีลักษณะต่างจากหมวดใหญ่เล็กน้อย คือ พระพักตร์ที่อวบอ้วนมากกว่าและที่สำคัญคือการทำปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกันซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปหมวดนี้) ถือเป็น 1 ใน 4 หมวดของพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย

บทสรุป

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา โดยจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ 2 วิธี คือ 1) การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะ ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก การทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด 2) การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก / นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะ ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์ การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลือได้ยาก เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบแสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ ในการศึกษาประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการ พัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้ท้องถิ่นตนเอง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริง การทำงาน และการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนมีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา การศึกษาพระพุทธรูปชินราชซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญของประเทศชาติ เป็นการศึกษาพุทธศิลป์ในทางพระพุทธศาสนา รวมถึงพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ยาวนานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนักศึกษาสามารถนำหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนามาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษาในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเรียนรู้ประวัติศาสตร์พุทธชินราชศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ทิตินา แคมมณี. (2560). **ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรพิมล พรพีระชนม์. (2550). **การจัดการกระบวนการเรียนรู้**. สงขลา: เทมการพิมพ์สงขลา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. ฟรินติง แมส โปรดักส์.
- พระราชวรมนี (ป. อ. ปยุตฺโต). (2530). **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย ต้นศิริ. (2550). **อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริบูรณ์ สายโกสม, (2542). **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. (2565). **การเรียนรู้ในยุคดิจิทัล**. แหล่งที่มา <https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/life-long-learning/3678/> สืบค้นเมื่อ 22 มิ.ย. 2565.
- อติพร เกิดเรือง. (2560). **การส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อรองรับสังคมไทยในยุคดิจิทัล**. แหล่งที่มา <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JLPRU/article/download/91025/71507/224811> สืบค้นเมื่อ 22 มิ.ย. 2565.